

Josep Alsina, renovador de l'hel·lenisme

Joan M. del Pozo

*Desiderium autem nostrum intellectuale
est intellectualiter vivere, hoc est, continue
plus in vitam et gaudium intrare.*

Nicolau de Cusa

El passat 4 de juliol l'Ajuntament de Ripoll lliurava públicament a la família del catedràtic emèrit de Grec de la Universitat de Barcelona, Josep Alsina i Clota, el diploma que el reconeixia com a ripollès il·lustre; havia mort just un mes abans, als seixanta-set anys, perquè el seu cor, massa afeblit els darrers temps, havia arribat a l'esgotament. Com en aquell acte, quan vaig glossar davant dels ripollesos assistents la seva personalitat, també ara em sento massa prop de la seva figura humana i massa admirador de la seva saviesa per intentar ésser objectiu; no pretenc, doncs, altra cosa que

transmetre tan fidelment com sàpiga les meves subjectives impressions de la seva figura, nodrides per moltes hores de convivència a Ripoll, que alternaven les hores d'esport –quan encara el cor no li'n privava–, amb llargues estones de conversa –farcida de motius filològics, filosòfics o de qualsevol mena– per a la qual sempre estava disposat i ple a vessar d'idees. Com aquells deixebles de carrer amb Sòcrates, vaig tenir la sort de beneficiar-me sobretot de la seva permanent vivesa intel·lectual i ànim col·loquial –en el doble sentit de dialogant i planer.

Universitari exemplar

Ell fou, per damunt de tot, un universitari exemplar. En un primer i radical sentit, perquè prengué en tot moment una perspectiva universal per al seu saber: integració de llengües, mortes i vives, d'història i literatu-

ra, de ciència i filosofia. Deia sovint que acceptava l'especialització, però que mai no havia renunciat a la universalitat del saber; probablement aquest és un dels millors segells de l'humanisme, que havia trobat caliu a les universitats modernes i que mai no haurien de perdre si no volen quedar reduïdes a grans –però fades i fàtues– escoles d'oficis. No només, però sí en lloc destacat, l'humanisme fill de la tradició clàssica *forneix a la universitat l'ampla perspectiva i la base sòlida que un saber integral i servidor dels valors i aspiracions humanes requereix.* Josep Alsina fou, pel fet d'integrar-se en la rica tradició humanista catalana tant o més que per la seva excel·lent professionalitat, un universitari digne d'especial reconeixement: a més del domini de les llengües clàssiques, literalment astorador, tenia el de moltes altres llengües antigues i modernes, a través del qual accedia directament a les més diverses cultures, com, per exemple, les eslaves. Una excel·lent memòria l'ajudava a retenir i incorporar a la seva docència o a la conversa el fruit de les seves extensíssimes lectures –tant de creació com de treball científic.

Investigació i docència

Les dues tasques que defineixen la universitat, la docència i la investigació, les va servir amb intensitat i amb gran equilibri: avui, potser com a mecanisme de compensació d'èpoques

de carències clamoroses en la recerca, es tendeix a sobrevalorar el vessant investigador del professor universitari i gairebé menystenir el seu paper docent. Considero que l'error és de la mateixa magnitud que el del vell menyspreu per la investigació: només la pràctica simultània i igual en intensitat pot garantir la plenitud de la tasca de la formació superior; sense una bona docència, la bona tasca investigadora redueix la universitat a un fred laboratori o trista biblioteca, empobrits per la manca de la comunicació personal i directa del saber que és la docència. El doctor Alsina, investigador de primera, amb una bibliografia de centenars de títols, venerava la docència; i no només de paraula –que ja n'hi ha que ni de paraula–, sinó amb la voluntat i la pràctica efectiva de complir amb totes les seves classes i, sobretot, de fer-les amb competència i intensitat. Moltes vegades m'havia comentat que no podia literalment entendre que a un professor –com, segons deia i jo també he sentit, alguns proclamen sense rubor– no li agradés fer classe; és clar que es pot entendre una certa professionalitat freda –tant com una càlida incompetència– però no és gens fàcil aconseguir-la en l'acte docent, que reclama –a més, és clar, de preparació intel·lectual– un altíssim grau de presència d'ànim i d'impuls comunicatiu si es vol assolir, precisament, un bon resultat professional. I tothom pot imaginar-se l'esplendor d'aquestes vir-

tuts en aquell docent que manifesta clara al·lèrgia a entrar a l'aula. El seu gust per comunicar el que sabia –que es transformava osmòticament en gust dels oients per escoltar-lo–, la seva capacitat de relació i síntesi, la claredat expositiva i el domini temàtic que tenia feien inoblidables les seves explicacions; perquè, a més, tenia la capacitat d'obrir permanentment nous espais a la curiositat i la recerca i d'estimular l'interès dels qui el seguien per llançar-se a l'estudi i la investigació: vet aquí com la docència –beneficiada del pòsit de la investigació en la ment del professor– acaba beneficiant la investigació mateixa a través de l'alumne en una felicitat retroalimentació.

L'ensenyament del grec

Ha deixat escrit que quan va guanyar la càtedra a la Universitat de Barcelona es va proposar tres objectius: prosseguir la seva formació personal i científica, renovar l'ensenyament universitari del grec i crear una escola científica tot formant deixebles en l'activitat de la recerca. És obvi que va complir amb escreix el primer objectiu: no hauria arribat enlloc sense un treball seriós i permanent. Però, a més de l'estricta treball formal, llegia i escrivia gairebé sense parar; la gent de Ripoll poden recordar la seva figura, menuda però sòlida, lleugerament inclinada damunt la taula de treball, darrera els vidres del balcó del seu primer pis al capdamunt del carrer

Josep Alsina acompanyat de Pere-Jordi Piella, alcalde de Ripoll, i de l'autor de l'article.

de Sant Pere, durant els estius. Anys enrera, tots l'havíem trobat treballant al cafè, on li agradava de passar estones, o parlant o llegint. Descansava canviant el lloc de treball. El segon objectiu ha estat ja parcialment al·ludit en comentar la seva dedicació a la docència; però no és només una afirmació genèrica: ell va aconseguir donar un impuls extraordinari als estudis de grec a la Uni-

Alzina, a la presidència d'un acte cultural a Ripoll.

versitat de Barcelona, i posteriorment a l'Autònoma, on va ser encarregat de constituir-los els primers anys. L'estudi del grec, fins a la seva arribada, malvivia entre un fals rigor i una trista rutina; es va proposar de reorientar l'esforç dels estudiants cap a la llengua viscuda dels autors en els seus textos i en els seus contextos, tot ampliant els camps d'interès més enllà de la gramàtica i de la traducció mecànica. Un element que ell va considerar necessari en la seva docència fou el d'una nova relació professor-alumne, menys formal –encara que molt exigent en la matèria–, més dialogant i oberta, exercint una certa funció tutorial, com de «college» anglès, inexistent aquí en aquell moment. Entre les renovacions importants, cal recordar que fou ell qui introduí a la universitat catalana i espanyola l'estudi del grec modern i publicà el primer manual de la seva interessant literatura actual; justament un seu deixeble també ripollès, Alexis Eudald Solà, és el brillant continuador d'aquella via oberta aviat farà trenta anys.

Una nova escola científica

El tercer objectiu, la creació d'una escola científica, és el que permet una referència més objectivable. En primer lloc, naturalment, per la seva pròpia aportació investigadora, però també perquè avui es troben professors de llengües clàssiques als instituts i les universitats catalanes –i altres– que reconeixen en el doctor Alsina un mestre efectiu, com es mostrà en les nodrides jornades d'homenatge que se

li dedicaren fa poc temps a Tarragona. En arribar a la càtedra, va ampliar la biblioteca del departament de grec, va fundar l'Institut d'Estudis Hel·lènics, amb la publicació d'un butlletí propi, i va muntar amb aquests elements el primer nucli organitzat d'investigació. D'altra banda, participava i durant un temps co-dirigia la Fundació Bernat Metge, reconeguda institució catalana dedicada als clàssics grecs i llatins: allà hi trobem les seves edicions bilingües i crítiques, entre altres, dels Idil·lis de Teòcrit, de Tragèdies d'Eurípides i, destacadament, dels Tractats Mèdics d'Hipòcrates, al qual va dedicar els darrers anys llargues i fecundes investigacions.

Curiosament pot aplicar-se –si se'm permet una innocent simplificació– la noció d'evolució comtiana la seva obra científica: viatge des del mite i la religió en un primer moment, cap a la filosofia i la literatura tràgica després, per acabar en l'àmbit d'una ciència positiva com la medicina hipocràtica al final. Una evolució que reproduiria, doncs, a escala, la famosa carrera dels tres estadis del saber humà. Però, simplificadament o no, observem això: la seva tesi doctoral s'ocupa del mite d'Helena i uns quants treballs d'aquella època –darrers cinquanta i primers seixanta– versen sobre mitòlegs com Hesíode o sobre religió hel·lenística. En un segon moment comença a interessar-se per Eurípides, Sòfocles i, molt especialment, Plató i Aristòtil; i, en la

darrera etapa, com dèiem, s'apassiona intel·lectualment per Hipòcrates i la història antiga del saber mèdic. Però la simplificació és massa prop de la injustícia, perquè, al mateix temps, en cadascuna de les etapes trobem producció referent a tota mena d'autors, gèneres i èpoques, incloses les més properes a nosaltres –Goethe, Hölder-

lin, Maragall o Kavafis, per exemple–. Al monogràfic que li dedicà la revista *Anthropos* l'any 1986 s'hi pot trobar una detallada bibliografia seva, única manera de fer-se càrrec de l'amplitud i de la varietat del seu treball; posteriorment encara donaria fruits importants de maduresa, com una traducció de Píndar o una Teoria Literaria Griega, que és magnífic compendi de saviesa de llarga sedimentació, viva de sensibilitat i de capacitat crítica.

Al mateix temps, el seu dinamisme el portava a col·laborar freqüentment amb articles a la premsa, especialment a *La Vanguardia*, o a dirigir i donar vida al Curs Superior de Cultura de Ripoll, cada estiu.

Fe en l'home

Ripoll s'honora d'haver tingut entre els seus fills un altre gran treballador al servei del saber universal –com en altres temps allà mateix ho feren els Oliba, Arnulf o Gerbert. Saber universal a la recerca de l'autoconeixement i de la plenitud de l'home, mogut i nodrit per l'ideal pindàric –«Sigues el que ets»– o dèlfico-socràtic –«Coneix-te tu mateix». El professor Alsina va fer possible amb la renovació dels estudis hel·lènics de la universitat catalana que molts homes i dones siguin avui dignes i entusiastes continuadors de la seva fe en l'home, filla d'aquells que ens descobriren, per a la nostra grandesa, però sobretot per a la nostra responsabilitat, com a «mesura de totes les coses».

Joan M. del Pozo és professor de filosofia.